

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.20>

УДК 336.2: 339.543

Т. М. Чорна,

к. т. н., доцент, доцент кафедри митної справи та товарознавства,

Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9923-8737>

О. П. Гребельник,

д. е. н., професор, завідувач кафедри митної справи та товарознавства,

Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3204-1048>

О. В. Мельник,

к. е. н., доцент, доцент кафедри митної справи та товарознавства,

Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8704-3326>

І. С. Сагайдак,

к. е. н., доцент, доцент кафедри митної справи та товарознавства,

Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7186-8830>

Т. В. Микитенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри митної справи та товарознавства,

Державний податковий університет, м. Ірпінь, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9479-2517>

**ФІСКАЛЬНІ АСПЕКТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ
МЕХАНІЗМУ «КРАЇНА ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ»**

*T. Chorna,
PhD in Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Customs and Commodity Science,
State Tax University, Irpin, Ukraine*

*O. Hrebelnyk,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Customs and Commodity Science,
State Tax University, Irpin, Ukraine*

*O. Melnyk,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Customs and Commodity Science,
State Tax University, Irpin, Ukraine*

*I. Sahaidak,
PhD in Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Customs and Commodity Science,
State Tax University, Irpin, Ukraine*

*T. Mykytenko,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Customs and Commodity Science,
State Tax University, Irpin, Ukraine*

FISCAL ASPECTS OF CUSTOMS CONTROL WHEN APPLYING THE «COUNTRY OF ORIGIN» MECHANISM

Стаття присвячена аналізу фіскальних аспектів митного контролю країни походження товарів. Проаналізовано значення країни походження товарів для забезпечення інтересів держави. Показано, що для митних цілей існує розподіл на два типи походження товарів: непреференційне і преференційне. З'ясовано, що визначення країни походження товарів є одним з найважливіших завдань під час проведення митного контролю, оскільки від цього залежить розмір нарахованого

мита. Проаналізовано дані щодо результатів діяльності органів ДМС України в частині контролю країни походження товарів та обсягів додаткових надходжень до державного бюджету. Показано, основні фіскальні ризики залежно від задекларованої країни походження товару. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення контролю країни походження товарів, серед яких: розвиток системи електронної взаємодії та отримання відомостей про дозвільні документи безпосередньо від уповноважених виконавчих органів України; додаткове використання швидких і ефективних методів контролю характеристик товару з метою визначення країни походження; удосконалення механізму міжнародної взаємодії відомств; активне впровадження інформаційних технологій та підтримка відповідної кваліфікації посадових осіб митних органів та ін.

The article analyses the fiscal aspects of customs control of the country of origin of goods. The author analyses the importance of the country of origin of goods for ensuring the interests of the State, and in particular, reveals that the accuracy of the declaration of the country of origin of goods affects the level of taxation of goods transported across the customs border of Ukraine, application of non-tariff regulation of foreign economic activity, prohibitions and/or restrictions on movement, and also ensures that these goods are recorded in foreign trade statistics. In addition, the correct determination of the country of origin of goods is a key to preventing the entry of counterfeit and low-quality products into the territory of the State. The article shows that for customs purposes there is a division into two types of origin of goods: non-preferential and preferential, each of which is confirmed by the relevant types of documents. At the same time, the procedure for documentary confirmation of the country of origin of goods is determined by the rules (protocols) of origin which are an integral part of free trade agreements and the Customs Code of Ukraine.

It is found that determination of the country of origin of goods is one of the most important tasks in the course of customs control, since the amount of the accrued duty depends on this, and therefore the amount of budget revenues. The author analyses the data on the results of the activities of the State Customs Service of Ukraine in terms of controlling the country of origin of goods and the amount of additional revenues to the

State budget. It is shown that the main fiscal risks, depending on the declared country of origin of goods, are: application of preferences under free trade agreements; taxation of goods subject to differentiated duty rates of the Customs Tariff of Ukraine; taxation of goods with special types of duty. The proposals aimed at improving the control of the country of origin of goods are formulated, including: development of the system of electronic interaction and obtaining information on permits directly from the authorised executive bodies of Ukraine, rather than from participants in foreign economic activity; additional use of fast and effective methods of controlling the characteristics of goods in order to determine the country of origin, as well as special technical means; improvement of the mechanism of international cooperation between agencies, active introduction of information technologies and support.

Ключові слова: *країна походження товарів, митний контроль, тарифні преференції, митні платежі, митний тариф.*

Keywords: *country of origin, customs control, tariff preferences, customs payments, customs tariff.*

Постановка проблеми. В умовах міжнародної торгівлі такі заходи як квоти, преференційні тарифи, антидемпінгові й компенсаційні заходи та ін. ставлять країни, що експортують товари, в нерівне становище. Відповідно, важливою частиною торговельних правил виступають процедури визначення походження товарів. Від країни походження товару залежить ступінь оподаткування товарів, переміщуваних через митний кордон, застосування до них заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, заборон та/або обмежень, а також забезпечення обліку цих товарів у статистиці зовнішньої торгівлі. В сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів правильне визначення країни походження товарів гарантує достатній захист національного ринку від товарів, що ідентифікуються за походженням як загрозливі для національного товаровиробника чи небажані в рамках торговельно-інтеграційних орієнтирів національної економіки [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблематики митного контролю країни походження товарів присвячені праці низки вітчизняних фахівців. Зокрема, Бондаренко Є. П. [1] аналізує питання здійснення митного контролю в контексті визначення країни походження товарів в сучасних умовах розвитку зовнішньоекономічних відносин України. Коваль Н. М. [2] вивчає правила визначення непреференційного походження товару відповідно до Митного кодексу Європейського Союзу. Робота Войтова С. Г. [3] присвячена науково-прикладним аспектам визначення країни походження товарів. Товкун М. І. [4] досліджує особливості визначення країни походження товарів згідно умов регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження. Костюченко Я. М. [5] розглядає правила походження товарів у торгівлі між Україною та ЄС. Войцешук А. Д. [6] аналізує ефективність інституційно-організаційного забезпечення управління ризиками митного простору України в контексті світових тенденцій. Дрофіч О. Ю. [7] окреслює перспективи вдосконалення процедури прийняття митними органами рішень щодо визначення країни походження товарів. Разом з тим, представляє інтерес вивчення фіскальних аспектів контролю країни походження товарів.

Метою роботи є аналіз результатів діяльності Державної митної служби України щодо митного контролю країни походження товарів, оцінка ефективності цього напрямку роботи з точки зору надходжень до державного бюджету, а також окреслення напрямків щодо його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до чинного законодавства України, країною походження товару вважається країна, в якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці. Під країною походження товару можуть розумітися група країн, митні союзи країн, регіон чи частина країни, якщо є необхідність їх виділення для визначення походження товару [8].

Походження товарів виступає важливою категорією у різних сферах економіки країни [9]. У сфері маркетингу, наприклад, походження товарів допомагає споживачам оцінити продукт за його характеристиками і, відповідно, формує рішення про доцільність придбання такого виробу – як результат,

формується імідж (бренд) країни походження. Згадуючи про якість товарів, можна сказати, що товари, виготовлені у розвинених країнах з високим рівнем технологій виробництва, як правило, мають вищу якість, ніж товари, виготовлені у країнах з низьким рівнем технологій виробництва. Товари, які походять з країн з високим рівнем економічного розвитку, зазвичай, коштують дорожче. Крім того, компаніям необхідно враховувати відповідність стандартів країни походження товару для забезпечення відповідності вимогам законодавства країни в процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

В міжнародній торгівлі походження товарів розглядається як «економічне громадянство» імпортованої продукції, яке обов'язково повинно декларуватися імпортером під час перетину кордону [10], і є одним із базових елементів, на основі яких здійснюється митно-тарифне регулювання [11]. Диференціація мита саме залежно від країни походження товару виступає найбільш дієвим регулятором у тарифній системі функціонування митних ставок [12].

Визначення країни походження також є основним фактором у разі застосування заходів Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі відповідно до Законів України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» [13], «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» [14], «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну» [15]. Ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій також здійснюється залежно від країни походження товарів та на підставі укладених Україною угод.

Таким чином, достовірність визначення країни походження відіграє провідну роль в ухваленні митними органами рішень щодо [2, 3, 16, 17]:

- надання пільг і преференцій у застосуванні ввізного чи вивізного мита;
- застосування антидемпінгового чи компенсаційного мита, мита у відповідь на недружні дії з боку торгових партнерів;
- застосування кількісних обмежень чи заборон;
- установлення квот та ембарго на зовнішню торгівлю з окремими країнами;

- установлення експортних субсидій на підтримку місцевих товарів чи державних закупівель товарів з країн за угодами про умови взаємності;
- маркування товарів («Вироблено в Україні», «Made in China»);
- запобігання надходженню на територію держави контрафактної, неякісної продукції тощо.

Регулятивний потенціал країни походження проявляється в основному через механізм митного тарифу [3]. Відповідно до ст. 280 Митного кодексу України, ввізне мито є диференційованим щодо товарів, що походять з держав, які спільно з Україною входять до митних союзів або утворюють з нею зони вільної торгівлі. У разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, застосовуються преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України [8].

До товарів, що походять з України або з держав-членів Світової організації торгівлі, або з держав, з якими Україна уклала двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння, застосовуються пільгові ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України, якщо інше не встановлено законом [8].

До решти товарів застосовуються повні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України [8].

У сучасній світовій торговельній системі виокремлюються два типи походження товарів у залежності від торговельного режиму, що існує між імпортуючою та експортуючою сторонами:

- преференційне – застосовується у рамках преференційних торговельних режимів між країнами: угод про вільну торгівлю, які передбачають пільгові (знижені) імпортні мита;
- непреференційне – застосовується у торгівлі між країнами, які не мають угод про преференційний режим.

Особливо важливим є преференційне походження товарів, оскільки надає право на застосування пільгових імпортних мит у разі експорту з України до

країн, з якими Україна має угоди про вільну торгівлю (ЄС, Канада, Ізраїль, Велика Британія). Угоди про вільну торгівлю містить перелік преференційних правил походження і український виробник повинен підтвердити відповідними документами, що його продукт відповідає зазначеним вимогам. Правила походження встановлюють щодо окремих категорій товарів за митними кодами класифікації HS.

Використання ж правил непреференційного походження сприяє, передусім, реалізації захисної, фіскальної та регулятивної функцій [2].

Нині правом застосування пільгових ставок мита користуються товари походженням зі 165 держав світу [18]. До товарів, які не мають преференційного режиму або немає можливості об'єктивно встановити країну їх походження, застосовуються повні ставки ввізного мита.

Необхідність визначення країни походження товару виникає в тому випадку, коли товар виробляється, збирається або використовує матеріали, які походять з понад однієї країни [4]. Загалом товар вважається таким, що вироблений у певній країні, якщо відповідає одному з двох базових правил [19, 20]:

1) повністю отриманий (wholly obtained) – товар, який повністю вирощений/добутий у країні або вироблений з матеріалів, які повністю вирощені/добуті в країні (наприклад, живі тварини, зернові, овочі, корисні копалини;

2) пройшов суттєву переробку (substantial transformation) – товар, у виробництві якого були використані матеріали іноземного походження, але до того: відбулась зміна тарифної класифікації, тобто митний код готового товару відрізняється від митного коду використаних матеріалів; іноземні матеріали складають не більше визначеної частки у вартості готового товару; товар пройшов визначені процеси переробки.

До документів, що підтверджують непреференційне походження товару, належать: сертифікат про походження товару; засвідчена декларація про походження товару; декларація про походження товару; сертифікат про

регіональне найменування товару. Перелік документів, що підтверджують преференційне походження товарів в Україні, наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Документи, що підтверджують преференційне походження товарів в Україні

Назва документа	Підстави
- сертифікат з перевезення товару EUR.1; - сертифікат з перевезення товару EUR-MED; - декларація походження або декларація походження EUR-MED, надана експортером до інвойсу, повідомлення про доставку чи будь-якого іншого комерційного документа, який описує розглядувані товари достатньо детально для того, щоб їх можна було ідентифікувати	Стаття 15 Доповнення I до Регіональної конвенції про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження [21]
- сертифікат з перевезення товару EUR.1; - декларація інвойс, надана експортером до інвойсу, повідомлення про доставку чи будь-якого іншого комерційного документа, який описує розглядувані товари достатньо детально для того, щоб їх можна було ідентифікувати	Протокол I «Щодо визначення концепції «походження товарів» та методів адміністративного співробітництва» Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії [22]
сертифікат про походження товару форми СТ-1	Правила визначення країни походження товарів, затверджені Рішенням Ради глав урядів СНД про від 24.09.1993 р. [23], Правила визначення країни походження товарів, затверджені Рішенням Ради глав Урядів Співдружності Незалежних Держав від 30.11.2000 р. [24], Правила визначення країни походження товарів, які є невід'ємною частиною Угоди про Правила визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав від 20.11.2009 р. [25].
- сертифікат про походження товару EUR.1	Додаток II «Правила визначення походження та методи адміністративного співробітництва» до Угоди про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії [26]
- декларація походження	Глава 3 «Правила та процедури визначення походження» Угоди про вільну торгівлю між Україною та Канадою [27]
- декларація походження	Протокол між Урядом України та Урядом Грузії про внесення змін до Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю від 09.01.1995 року [28].
- сертифікат переміщення EUR.1	Протокол С «Про визначення правил країни походження товарів та методи адміністративного співробітництва» до Угоди про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною [29].
- сертифікат з перевезення товару EUR.1	Угода про вільну торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль [30].

Митниці здійснюють безоплатну видачу сертифікатів з перевезення (походження) EUR.1 та EUR-MED [31] для товарів, що експортуються до держав ЄС, ЄАВТ, Чорногорії, Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Грузії та Держави Ізраїль, зокрема:

- для експорту товарів до держав ЄАВТ, Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Грузії та Держави Ізраїль – сертифікат з перевезення товару EUR.1 та сертифікат з перевезення товару EUR-MED;

- для експорту товарів до держав Європейського Союзу – сертифікат з перевезення товару EUR.1;

- для експорту товарів до Чорногорії – сертифікат з походження EUR.1.

Загалом за 2016-2022 роки митницями в Україні було видано понад 800 тис. сертифікатів EUR.1 (рис. 1), а станом на 2023 р. цей показник перевищив 1 млн сертифікатів з перевезення (походження) форми EUR.1 для експорту українських товарів. Зокрема, мільйонний сертифікат був виданий у серпні 2023 р. Чернівецькою митницею на пшеницю, експортовану до Португалії на умовах вільної торгівлі [32]. Аналіз щорічних тенденцій дозволяє стверджувати, що у 2022 році відбулося найбільше зростання кількості оформлених і виданих сертифікатів митницями – у два рази у порівнянні з попереднім роком [33]. Не дивлячись на дію в Україні воєнного стану за 2022 рік митницями Держмитслужби видано – 269 771 од. сертифікатів, що на 144 404 од. або 115 % більше порівняно з аналогічним періодом минулого року (125 367 од.) [34].

В розрізі окремих країн світу, найбільшу кількість сертифікатів у 2022 році було видано на товари, експорт яких з України здійснювався на умовах вільної торгівлі до таких держав: Польща – 65 632 шт., Румунія – 49 645 шт., Угорщина – 22 757 шт., Болгарія – 20 180 шт., Німеччина – 19 715 шт., Литва – 9 524 шт., Словаччина – 8 608 шт. [11].

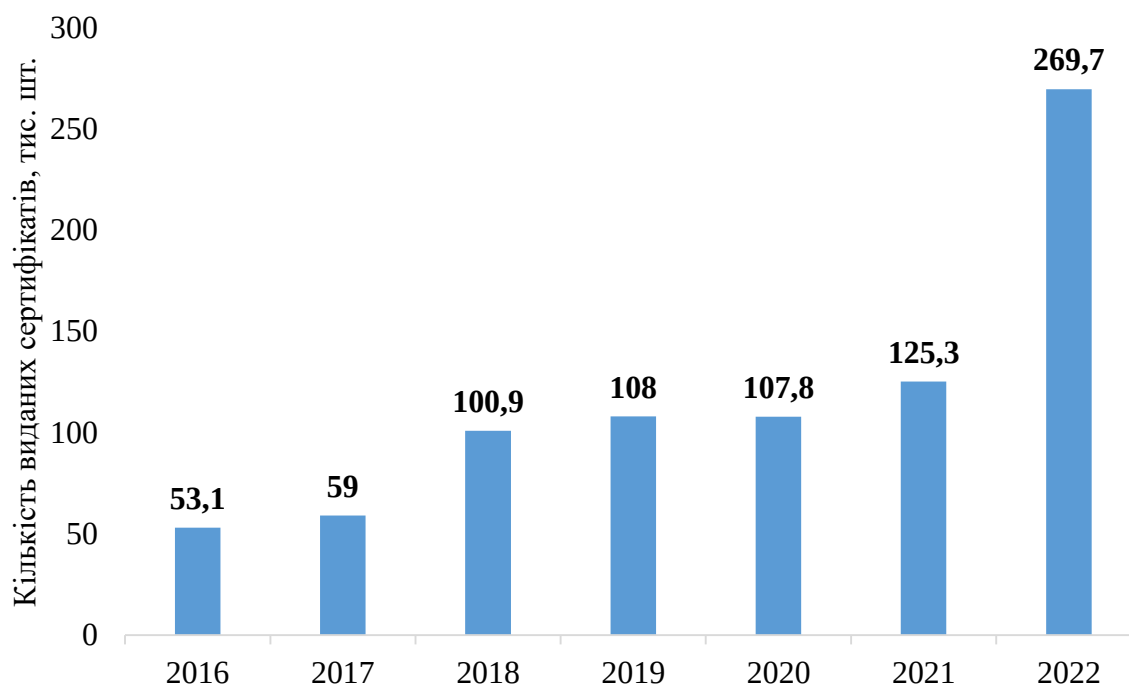

Рис. 1. Кількість виданих митницями сертифікатів EUR.1 протягом 2016-2022 рр.

Джерело: [35]

Таким чином, Держмитслужба забезпечує на постійній основі преференційний доступ товарів з України на ринки держав ЄС, ЄАВТ, Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Грузії, Держави Ізраїль та Республіки Чорногорія.

Станом на 2022 рік Україною укладено 24 угоди про вільну торгівлю з 49 країнами [34]. Дані щодо динаміки загальної суми тарифних преференцій на імпорт в Україну наведені в табл. 2. Аналіз представлених даних показує, що в аналізованому періоді найбільша сума тарифних преференцій фіксувалася у 2021 році (25,5 млрд грн); у 2022 р. зазначений показник суттєво знизився – на 92,2%.

Таблиця 2. Тарифні преференції на імпорт у 2018-2022 рр.

Рік	2018	2019	2021	2022
Сума, млрд грн	0,54	0,68	25,5	2,0

Джерело: [34, 36-38]

Визначення країни походження товарів, що переміщуються через митний кордон України, є одним з найважливіших завдань під час проведення митного контролю [1, 3, 5, 40]. Країна походження товару має визначальний вплив на вибір ставки ввізного мита у разі ввезення товару на митну територію держави. Від країни походження товару безпосередньо залежить наповнення державного бюджету країни та ефективність функціонування бізнесу. Крім того, зазначений фактор має визначальний вплив на якість та ціну товару, а також впливає на довіру споживачів та бізнес-партнерів [9]. Тобто зазначене питання є одним з найбільш актуальних під час декларування і митного контролю.

Порядок документального підтвердження країни походження товару визначено правилами (протоколами) походження, які є невід'ємною частиною угод про вільну торгівлю.

Верифікація (перевірка достовірності) сертифікатів і декларацій про походження товару з України здійснюється митними органами в порядку [40], встановленому Кабінетом Міністрів України. На рис. 2 наведено інформацію щодо кількості перевірених документів про походження товарів з України за запитами митних органів іноземних держав протягом 2021-2022 рр. Як свідчить аналіз наведених даних, у 2022 р. загальна кількість перевірених документів знизилася на 32,8%.

За результатами перевірки не підтверджено країну походження товарів щодо: 39 сертифікатів з перевезення товару EUR.1; 15 сертифікатів про походження товару форми СТ-1; 22 декларацій про походження товару [34].

Також за результатами перевірки анульовано 2 сертифікати про походження товару форми СТ-1, а 16 сертифікатів про походження товару форми СТ-1 і 8 сертифікатів про походження товару загальної форми визнано недійсними (не видавались) [34].

Рис. 2. Верифікація документів про походження товарів з України за запитами митних органів іноземних держав протягом 2021-2022 рр.
Джерело: [34, 37]

Важливо зробити наголос на тому, що контролюючи правильність декларування країни походження товарів, митниці також забезпечують додаткові надходження до державного бюджету, тобто неврахування цього ризику має фінскальне значення. Так, у 2022 р. додаткові надходження від контролю за правильністю декларування країни походження товару склали 394,6 млн грн, що на 69,7 млн грн (15%) менше ніж за аналогічний період 2021 р. (2021 р. – 464,3 млн грн) – рис. 3.

Інформація щодо кількості перевірених митними органами зарубіжних країн преференційних документів про походження товару за запитами Держмитслужби наведена на рис. 4.

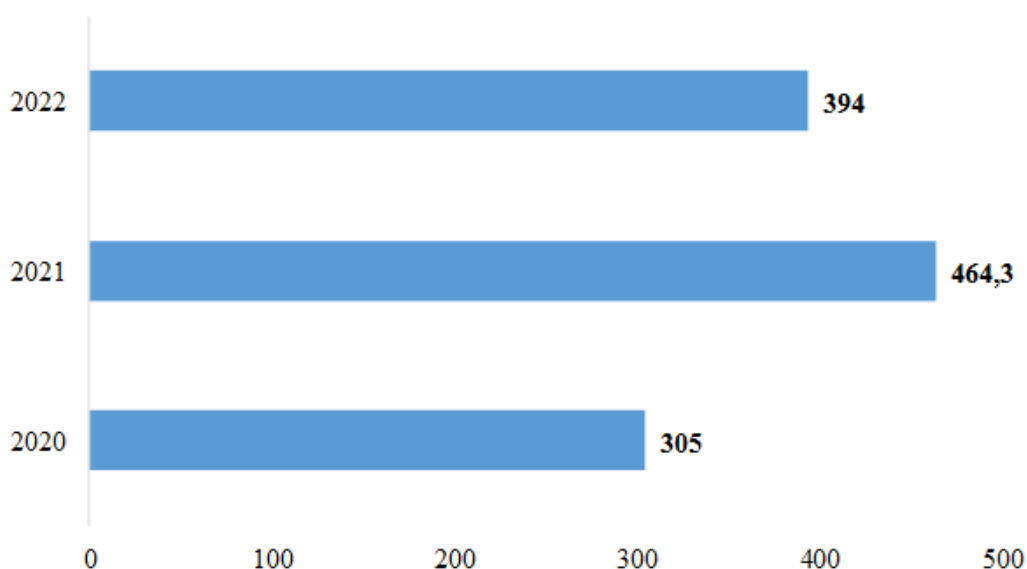

Рис. 3. Динаміка додаткових надходжень від контролю за правильністю декларування країни походження товару за 2020-2022 рр., млн грн
Джерело: [34, 37-38]

Аналіз наведених на рисунку даних свідчить, що у 2021-2022 рр. частка документів, щодо яких преференційний статус походження товарів не підтвердився в результаті перевірки, значно зросла і становила 80,4% у 2021 р. і 73,4% – у 2022 р. (для порівняння, у 2020 р. цей показник складав 49,2%).

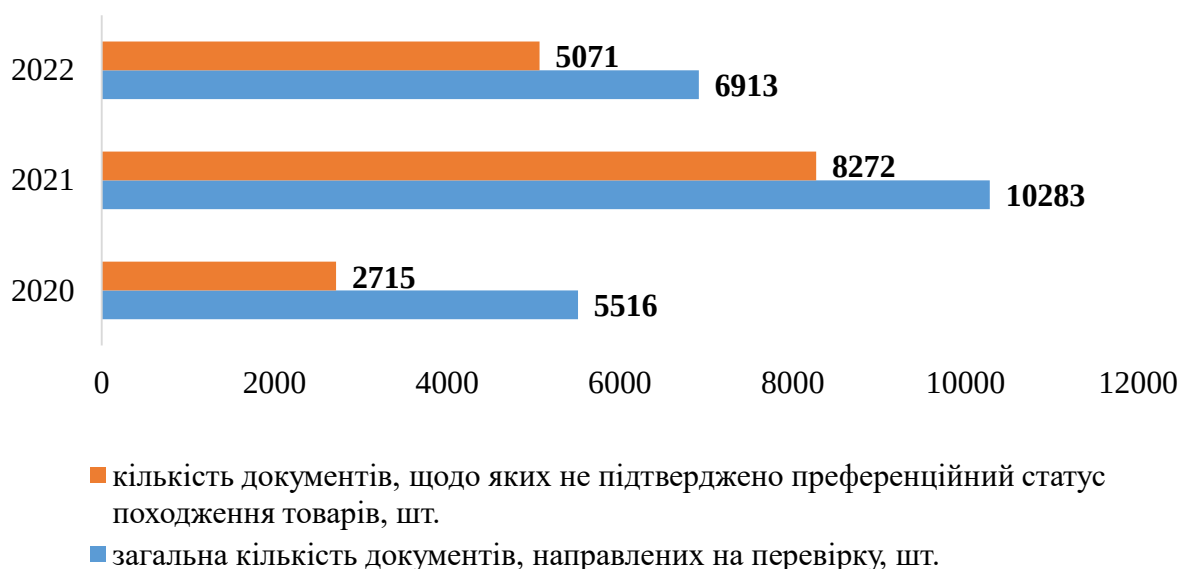

Рис. 4. Кількість перевірених митними органами зарубіжних країн преференційних документів про походження товару за запитами Держмитслужби у 2020-2022 рр.
Джерело: [34, 37-38]

Дані щодо суми платежів, що підлягали сплаті в результаті проведеної перевірки, наведені на рис. 5.

Причиною зростаючого обсягу сума платежів, що підлягає сплаті в результаті перевірки, з одного боку, може бути зростання випадків шахрайства з документами, з іншого – підвищення ефективності роботи митних органів та удосконалення процедури перевірки.

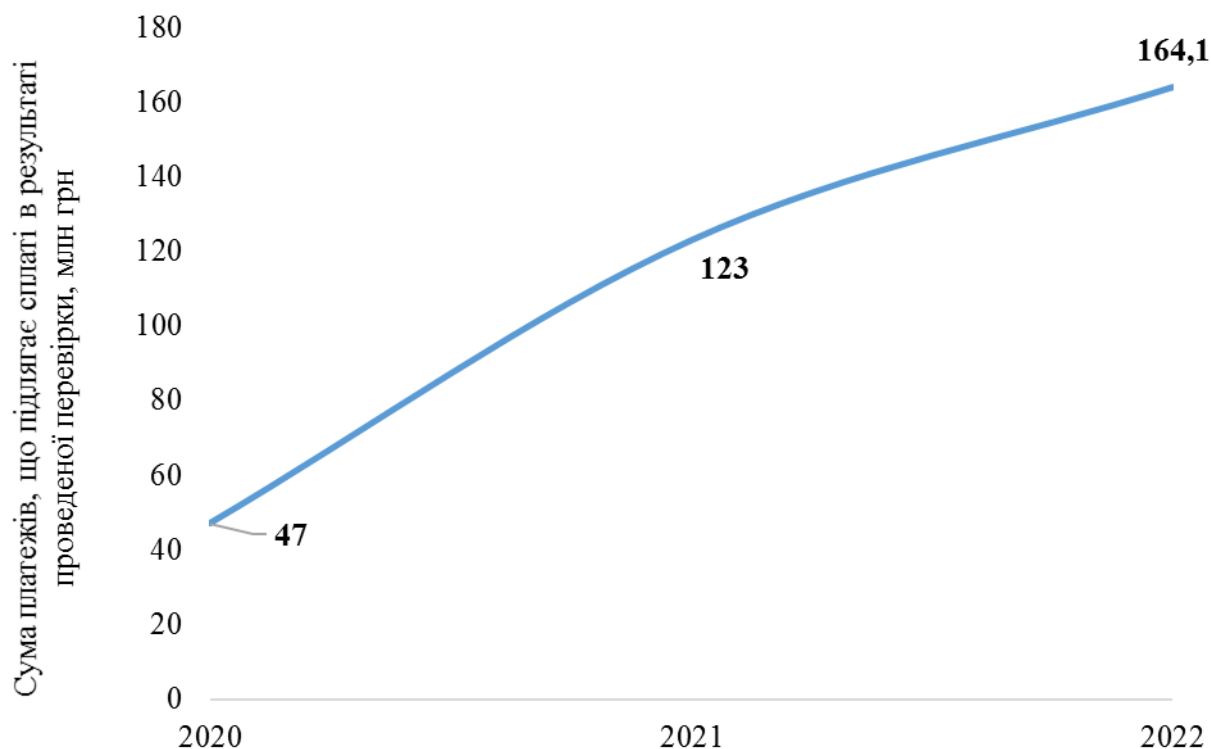

Рис. 5. Сума платежів, що підлягала сплаті в результаті перевірки митними органами зарубіжних країн преференційних документів про походження товару, млн грн
Джерело: [34, 37-38]

Фіскальними ризиками, які можуть бути підставою для перевірки задекларованої країни походження посадовою особою митного органу, можуть бути [41, 42]:

- застосування преференцій на умовах угод про вільну торгівлю;
- оподаткування товарів, на які встановлено диференційовані ставки мита Митного тарифу України;
- оподаткування товарів особливими видами мита.

При цьому до індикаторів ризику у відомостях, що містяться в документах про походження товарів, можуть бути віднесені [41, 42]:

- наявність підчисток, а також виправлень та (або) доповнень, не засвідчених у встановленому порядку;
- проставлені в сертифікаті про преференційне походження відбитки печаток та (або) підписи осіб, а також зазначені адреси органів, уповноважених засвідчувати й видавати сертифікати, не відповідають інформації, наявній в органах доходів і зборів;
- відомості про країну походження товарів, вказані в документах про походження товарів, що не відповідають відомостям, зазначеним в інших документах, поданих до митного оформлення, або не дають змогу провести однозначну ідентифікацію товару стосовно декларованого;
- бланк та форма наданого документа про преференційне походження товарів не відповідає зразкам, наявним в органах доходів і зборів;
- не зазначена дата видачі або оформлення в документах про походження товару, відсутній реєстраційний номер сертифіката про преференційне походження;
- декларація про походження товару або декларація-інвойс (за винятком декларації, оформленої уповноваженим (схваленим) експортером) не підписана експортером;
- декларація-інвойс про преференційне походження оформлена експортером, який не має статусу уповноваженого (схваленого), якщо загальна фактурна вартість товарів перевищує 6000 євро;
- не заповнена графа сертифіката про преференційне походження товарів, яка обов'язкова для заповнення відповідно до вимог угод про вільну торгівлю;
- фактична кількість товару, зазначена в митній декларації, перевищує кількісні характеристики товару, вказані в документах про походження товарів (показник (відсоток) похибки ваги товару, визначеної відповідною угодою про вільну торгівлю);

- закінчився строк дії документа про преференційне походження товарів для цілей надання режиму вільної торгівлі;

- документ про походження товарів подано до митного контролю та оформлення особою, внесеною до переліку підприємств-резидентів, якою при декларуванні товарів подавались документи про походження товарів, визнані за результатами перевірки підробленими (фальсифікованими);

- документ про преференційне походження товарів може бути не визнано дійсним органами доходів і зборів для цілей надання товарам режиму вільної торгівлі у випадках, визначених відповідною угодою про вільну торгівлю.

Додатково під час робіт з аналізу, виявлення та оцінки ризиків можуть використовуватися також інші джерела інформації [41]. Якщо в документах про походження товару та в інших документах, що подаються для здійснення митного контролю та митного оформлення, є розбіжності у відомостях про країну походження товару або митним органом виявлено інші відомості про країну походження товару, ніж ті, що зазначені у митній декларації, декларант або уповноважена ним особа має право надати митним органам для підтвердження відомостей про заявлену країну походження товару додаткові відомості [8].

Таким чином, контроль митними органами достовірності декларування країни походження має важливе фіскальне значення для країни. Сучасні правила визначення країни походження товарів базуються на низці позитивних регуляторних практик: консультації між суб'єктами ЗЕД та митними органами у випадку виявлення достатніх підстав для сумніву у достовірності поданих декларантом відомостей; закріплена за митними органами можливість самостійно пересвідчитись у дійсності документів про походження товару чи достовірності наведених відомостей, що сприяє спрощенню процедури митного оформлення; відповідність засадам пропорційності положень митного законодавства про те, що відмовити у випуску товарів митний орган може, якщо він належним чином обґрунтує походження товарів з країни, товари якої заборонені до переміщення через митний кордон України [7].

Разом з тим, існує необхідність подальшого удосконалення митного контролю країни походження товару, зокрема в наступних напрямках: розвиток системи електронної взаємодії та отримання відомостей про дозвільні документи безпосередньо від уповноважених виконавчих органів України, а не від учасників ЗЕД; додаткове використання швидких і ефективних методів контролю характеристик товару з метою визначення країни походження (наприклад, інфрачервона спектрометрія), спеціальних технічних засобів, які дозволять спростити і підвищити ефективність митного контролю та вдосконалити митне адміністрування ввезення іноземної продукції в Україну; підвищення ефективності функціонування механізму міжнародної взаємодії відомств, активне впровадження інформаційних технологій в процеси, пов'язані з сертифікацією походження товарів та підтримка відповідної кваліфікації посадових осіб митних органів; інтеграція українських митниць до відповідних програмно-інформаційних ресурсів компетентних органів зарубіжних країн – учасниць угод про вільну торгівлю з Україною; підтримання безперервного процесу навчання та підвищення кваліфікації посадових осіб митних органів, оскільки частина проблем, що виникають під час визначення країни походження товарів, пов'язана з людським фактором – недостатня правова культура посадових осіб митних органів, недбалість під час перевірки та оформлення документів призводять до помилок при наданні чи відмові в наданні тарифних преференцій.

Загалом, окрім вдосконалення методів та процедур контролю країни походження товарів, існує необхідність подальшого вдосконалення митного законодавства, яким регулюється питання визначення країни походження товару, а також процедур його практичного використання з метою забезпечення економічної безпеки України.

Література

1. Бондаренко Є.П. Прагматизм здійснення митного контролю визначення країни походження товарів. *Ефективна економіка*. 2020. №7. URL: <http://surl.li/ouyux> (дата звернення: 04.11.2023).
2. Коваль Н.О. Правила визначення непреференційного походження товару відповідно до Митного кодексу Європейського Союзу. *Lex Portus*. 2019. № 1 (15). С. 24-35.
3. Войтов С.Г. Науково-прикладні аспекти визначення країни походження товарів. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка*. 2013. № 1. С. 53-58.
4. Товкун М.І. Особливості визначення країни походження товарів згідно умов регіональної конвенції про Пан-Євро-Середньоземноморські преференційні правила походження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 3. С. 98-101.
5. Костюченко Я.М. Правила походження товарів у торгівлі між Україною та ЄС. *Журнал Європейського і порівняльного права*. 2018. №8. С. 1-22.
6. Войцещук А. Д. Ефективність інституційно-організаційного забезпечення управління ризиками митного простору України в контексті світових тенденцій. *Інноваційна економіка*. 2017. №7-8. С. 5-12.
7. Дрофіч О. Ю. Підстави та процедури прийняття митними органами рішень щодо класифікації та визначення країни походження товарів : окремі перспективи вдосконалення. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 7. URL: <http://surl.li/ouyuxf> (дата звернення: 14.11.2023).
8. Митний Кодекс України. URL: <http://surl.li/vwscq> (дата звернення: 23.10.2023).
9. Нікітчук Н.К., Чорна Т.М. Значення країни походження товарів під час здійснення зовнішньоекономічних операцій. *Розвиток митної справи України: захист національних інтересів та сприяння реформам*: матеріали

студентського науково-практичного столу, 25 травня 2023 р. Ірпінь: ДПУ, 2023. С. 117-120.

10. Гребельник О.П. Митна справа: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2021. 400 с.

11. Галько С.В., Сторожчук В.М. Видача сертифікатів про походження товару з України. *Актуальні проблеми теорії і практики експертизи товарів*: матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 24 березня 2023 р. Полтава: ПУЕТ, 2023. С. 228-234.

12. Тіхосова Г.А., Вербицький О.М., Калінський Є.О. Митний контроль та експертиза товарів: навчальний посібник. Херсон: Олді-Плюс, 2019. 312 с.

13. Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту: Закон України від 22.12.1998 р. № 330-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text> (дата звернення: 18.10.2023).

14. Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту: Закон України від 22.12.1998 р. № 331-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text> (дата звернення: 18.10.2023).

15. Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну: Закон України від 22.12.1998 р. № 332-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text> (дата звернення: 18.10.2023).

16. Заяц В.В. Вільна торгівля з ЄС: документальне підтвердження країни походження товару. *Митна безпека*. 2021. №3. С. 21-30.

17. Калінський Є.О., Тіхосова Г.А., Голік М.С. Шляхи удосконалення визначення країни походження м'ясної продукції в митних цілях. *Товарознавчий вісник*. 2022. № 1(15). С. 94-102.

18. Щодо країн, яким Україною надається режим найбільшого сприяння: лист Державної митної служби України 13.05.2008 р. № 14/640-ЕП. URL: <https://qdpro.com.ua/uk/export/document/28238> (дата звернення: 16.11.2023).

19. Гайд з визначення походження товарів під час експорту з України. URL: <http://surl.li/gsgtq> (дата звернення: 16.11.2023).

20. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур (Киотська конвенція) від 18.05.1973 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (дата звернення: 14.11.2023).

21. Регіональна конвенція про пан-євро-середземноморські преференційні правила походження (дата підписання 14.04.2011, дата приєднання 01.02.2018, дата набрання чинності для України з ЄС 01.01.2019 з Ізраїлем 01.01.2021 з Грузією 26.03.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_006-16#Text (дата звернення: 28.10.2023).

22. Протокол I «Щодо визначення концепції «походження товарів» та методів адміністративного співробітництва» Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії від 08.10.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#n2509 (дата звернення: 28.11.2023).

23. Правила визначення країни походження товарів, затверджені Рішенням Ради глав урядів СНД про Правила визначення країни походження товарів від 24.09.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_055#Text (дата звернення: 02.12.2023).

24. Правила визначення країни походження, затверджені Рішенням Ради глав Урядів Співдружності Незалежних Держав від 30.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_484#Text (дата звернення: 28.11.2023).

25. Правила визначення країни походження, затверджені Угодою про Правила визначення країни походження товарів у Співдружності Незалежних Держав від 20.11.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_m65#Text (дата звернення: 28.11.2023).

26. Угода про вільну торгівлю між Урядом України та Урядом Чорногорії від 18.11.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892_008#Text (дата звернення: 28.11.2023).

27. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою від 11.07.2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text (дата звернення: 28.11.2023).

28. Протокол між Урядом України та Урядом Грузії про внесення змін до Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю від 9 січня 1995 року, від 21.05.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_002-19#Text (дата звернення: 28.11.2023).

29. Протокол С «Про визначення правил країни походження товарів та методи адміністративного співробітництва» до Угоди про вільну торгівлю між Республікою Македонія та Україною від 18.01.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807_200#Text (дата звернення: 28.11.2023).

30. Угода про вільну торгівлю між Кабінетом Міністрів України та Урядом Держави Ізраїль від 21.01.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/376_001-19#Text (дата звернення: 28.11.2023).

31. Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1 або EUR-MED: наказ Міністерства фінансів України від 02.03.2021 № 139. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0355-21#Text> (дата звернення: 28.06.2023).

32. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (за період 16 серпня – 15 вересня 2023 р.). URL: <https://11l.in/1UBpH> (дата звернення: 11.11.2023).

33. Денисенко С. І. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур як базовий міжнародний договір у сфері митної справи. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 травня 2023 р. Суми: Сумський державний університет, 2023. С. 62-66.

34. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2022 рік. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 26.11.2023).

35. Видача митницями сертифікатів з перевезення товару EUR.1. URL: <http://surl.li/ouyvg> (дата звернення: 11.12.2023).

36. Звіт Державної митної служби України про виконання роботи у 2019 році. URL: <http://surl.li/novnq> дата звернення: 19.11.2023).
37. Звіт про виконання Плану роботи Державної митної служби України на 2021 рік та покладених на неї завдань. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 26.11.2023).
38. Звіт про виконання Плану роботи Державної митної служби України на 2020 рік. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 15.12.2023).
39. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 21.03.2014 р. № 984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 16.12.2022).
40. Про затвердження Порядку верифікації (перевірки достовірності) сертифікатів і декларацій про походження товару з України: постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 р. № 1029. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2015-%D0%BF#n10> (дата звернення: 04.12.2023).
41. Микитенко Т.В. Організація постмитного контролю та аудиту: навчальний посібник. Ірпінь: УДФСУ, 2020. 342 с.
42. Разумей Г.Ю., Разумей М.М. Аналіз ризиків у митній сфері: навчальний посібник. Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2017. 245 с.

References

1. Bondarenko, Ye. (2020), "Pragmatic aspects of customs control in determining the country of origin of goods", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 7, available at: <http://surl.li/oyyux> (Accessed 04.11.2023).
2. Koval', N.O. (2019), "The rules for determining the non-preferential origin of goods in accordance with the customs code of the European Union", *Lex Portus*, vol. 1 (15), pp. 24-35.

3. Vojtov, S.H. (2013), "Scientific and applied aspects of determining the country of origin of goods", *Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy. Ser.: Ekonomika*, vol. 1, pp. 53-58.

4. Tovkun, M.I. (2018) "Features of determining the country of origin of goods under the terms of the regional convention on Pan-Euro-Mediterranean preferential rules of origin", *Yurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, vol. 3, pp. 98-101.

5. Kostiuchenko, Ya.M. (2018), "Rules of origin of goods in trade between Ukraine and the EU", *Zhurnal Yevropejs'koho i porivnial'noho prava*, vol. 8, pp. 1-22.

6. Vojtseschuk, A.D. (2017), "The effectiveness of institutional and organizational support for risk management of the customs space of Ukraine in the context of global trends", *Innovatsijna ekonomika*, vol. 7-8, pp. 5-12.

7. Drofich, O.Yu. (2023), "Substantial and procedural aspects of determination of origin of goods and tariff classification of goods: certain avenues of improvement", *Problemy suchasnykh transformatsij. Serii: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, vol. 7, available at: <http://surl.li/oyyxf> (Accessed 14.11.2023).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), "Customs Code of Ukraine", available at: <http://surl.li/vwcq> (Accessed 23.10.2023).

9. Nikitchuk, N.K. and Chorna, T.M. (2023), "Importance of the country of origin of goods during foreign economic operations", *Rozvytok mytnoi spravy Ukrainy: zakhyst natsional'nykh interesiv ta spriannia reformam: materialy students'koho naukovo-praktychnoho stolu* [Development of customs affairs of Ukraine: protection of national interests and promotion of reforms: materials of the student scientific and practical table], DPU, Irpin', Ukraine, pp.117-120.

10. Hrebel'nyk, O.P. (2021), *Mytna sprava* [Customs affairs], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

11. Hal'ko, S.V. and Storozhchuk, V.M. (2023), "Issuance of certificates of origin of goods from Ukraine", *Aktual'ni problemy teorii i praktyky ekspertyzy tovariv: materialy X Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* [Actual problems

of the theory and practice of goods examination: materials of the 10th International Scientific and Practical Internet Conference], PUET, Poltava, Ukraine, pp. 228-234.

12. Tikhosova, H.A. Verbyts'kyj, O.M. and Kalins'kyj, Ye.O. (2019), *Mytnyj kontrol' ta ekspertyza tovariv* [Customs control and examination of goods], Oldi-Plus, Kherson, Ukraine.

13. Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine “On Protection of the National Producer against Dumped Imports”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14#Text> (Accessed 18.10.2023).

14. Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine “On Protection of the National Producer against Subsidized Imports”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-14#Text> (Accessed 18.10.2023).

15. Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine “On Application of Special Measures to Ukrainian Imports”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-14#Text> (Accessed 18.10.2023).

16. Zaiats, V.V. (2021), “Free trade with the EU: documentary confirmation of the country of origin of the goods”, *Mytna bezpeka*, vol. 3, pp. 21-30.

17. Kalins'kyj, Ye.O. Tikhosova, H.A. and Holik, M.S. (2022), “Ways to improve the purposes of determining the origin of meats”, *Tovaroznachyj visnyk*, vol. 1 (15), pp. 94-102.

18. State Custom Service of Ukraine (2008), “Regarding the countries to which Ukraine provides the regime of the greatest assistance”, available at: <https://qdpro.com.ua/uk/export/document/28238> (Accessed 16.11.2023).

19. export.gov.ua (2023), “Guide for determining the origin of goods during export from Ukraine”, available at: <http://surl.li/gsgtq> (Accessed 16.11.2023).

20. Customs Co-operation Council (1973), “International Convention on Simplification and Harmonization of Customs Procedures (Kyoto Convention)”, available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_643 (Accessed 14.11.2023).

21. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), “Regional Convention on Pan-Euro-Mediterranean Preferential Rules of Origin”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/984_006-16#Text (Accessed 28.10.2023).

22. Verkhovna Rada of Ukraine (2020), “Protocol I "Regarding the definition of the concept of "origin of goods" and methods of administrative cooperation" of the Agreement on Political Cooperation, Free Trade and Strategic Partnership between Ukraine and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#n2509 (Accessed 28.11.2023).

23. Verkhovna Rada of Ukraine (1993), “Rules for determining the country of origin of goods, approved by the Decision of the Council of Heads of Government of the CIS on the Rules for determining the country of origin of goods”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_055#Text (Accessed 02.12.2023).

24. Verkhovna Rada of Ukraine (2000), “Rules for determining the country of origin, approved by the Decision of the Council of Heads of Government of the Commonwealth of Independent States”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_484#Text (Accessed 28.11.2023).

25. Verkhovna Rada of Ukraine (2009), “Rules for determining the country of origin, approved by the Agreement on the Rules for determining the country of origin of goods in the Commonwealth of Independent States”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_m65#Text (Accessed 28.11.2023).

26. Verkhovna Rada of Ukraine (2011), “Agreement on free trade between the Government of Ukraine and the Government of Montenegro”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/892_008#Text (Accessed 28.11.2023).

27. Verkhovna Rada of Ukraine (2016), “Agreement on free trade between Ukraine and Canada”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_052-16#Text (Accessed 28.11.2023).

28. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), “Protocol between the Government of Ukraine and the Government of Georgia on amendments to the Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Georgia on free trade”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268_002-19#Text (Accessed 28.11.2023).

29. Verkhovna Rada of Ukraine (2001), “Protocol C "On determining the rules of the country of origin of goods and methods of administrative cooperation" to the

Agreement on free trade between the Republic of Macedonia and Ukraine”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807_200#Text (Accessed 28.11.2023).

30. Verkhovna Rada of Ukraine (2019), “Agreement on free trade between the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Government of the State of Israel”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/376_001-19#Text (Accessed 28.11.2023).

31. Ministry of Finance of Ukraine (2021) “On approval of the Procedure for filling in and issuing by the customs certificate for transportation (origin) of goods EUR.1 or EUR-MED”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0355-21#Text> (Accessed 28.06.2023).

32. NISS (2023), “Review of tools for supporting financial stability in the conditions of martial law in Ukraine (for the period August 16 - September 15, 2023)”, available at: <https://1ll.ink/IUBpH> (Accessed 11.11.2023).

33. Denysenko, S.I. (2023), “The International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures as a basic international agreement in the field of customs affairs”, Reformuvannia pravovoi systemy v konteksti ievrointehratsijnykh protsesiv: materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Reforming the legal system in the context of European integration processes: materials of the VII International Scientific and Practical Conference], Sums'kyj derzhavnyj universytet, Sumy, Ukraine, pp. 62-66.

34. State Custom Service of Ukraine (2022), “Report on the results of the work of the State Customs Service of Ukraine for 2022”, available at: <https://customs.gov.ua/> (Accessed 26.11.2023).

35. State Custom Service of Ukraine (2023), “Issuance by customs of certificates for the transportation of goods EUR.1”, available at: <http://surl.li/oyyvg> (Accessed 11.12.2023).

36. State Custom Service of Ukraine (2019), “Report of the State Customs Service of Ukraine on the performance of work in 2019”, available at: <http://surl.li/novnq> Accessed 19.11.2023).

37. State Custom Service of Ukraine (2021), “Report on the implementation of the Work Plan of the State Customs Service of Ukraine for 2021 and the tasks assigned to it”, available at: <https://customs.gov.ua/> (Accessed 26.11.2023).

38. State Custom Service of Ukraine (2020), “Report on the implementation of the Work Plan of the State Customs Service of Ukraine for 2020”, available at: <https://customs.gov.ua/> (Accessed 15.12.2023).

39. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (Accessed 16.12.2022).

40. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), Resolution “On approval of the Procedure for verification (authenticity check) of certificates and declarations on the origin of goods from Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2015-%D0%BF#n10> (Accessed 04.12.2023).

41. Mykytenko, T.V. (2020), Orhanizatsiia postmytnoho kontroliu ta audytu [Organization of post-customs control and audit], UDFSU, Irpin', Ukraine.

42. Razumej, H.Yu. and Razumej, M.M. (2017), Analiz ryzykiv u mytnij sferi [Analysis of risks in the customs sphere], Universytet mytnoi spravy ta finansiv, Dnipro, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2024 р.